

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ มีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเพิ่มศักยภาพของคนในทุกด้านให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาจึงต้องให้สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในสังคม ดังนั้นการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงนับได้ว่าเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาคนในชาติ

การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทนต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็น และครองชีวิตอย่างมีความสุข (กรมวิชาการ, 2538, หน้า 1)

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นหลักสูตรที่มุ่งให้ความสำคัญของการจัดการศึกษา โดยกำหนดแนวดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้ยึดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนใน ส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับ ความสนใจและสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยง หรือบูรณาการทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ (กรมวิชาการ, 2538, หน้า 4) แต่การจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันมี ส่วนเกี่ยวข้องสอดคล้องกับชีวิต เศรษฐกิจ และสังคมของแต่ละท้องถิ่นน้อยมาก ดังที่ สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์ (อ้างใน อังกุล สมคะเนย์, 2535, หน้า 2) กล่าวว่า การจัดการศึกษาถูกกำหนดคนโยบาย หลักการ และแนวปฏิบัติจากหน่วยงานที่อยู่ส่วนกลางมากเกินไป ทำให้หลักสูตรที่นำมาสอนห่างไกลชีวิตจริงของชุมชน ทำให้ผู้เรียนรู้เรื่องไกลตัวมากกว่าที่จะรู้เรื่องตัวเอง ในปัจจุบันมี การศึกษาเรื่องท้องถิ่นน้อย ครูที่สอนควรจะมี ความเข้าใจในภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่นที่ตนสอนอยู่ และเชื่อมโยงมาสู่การเรียนการสอนให้สอดคล้องกับชีวิตของนักเรียนในชุมชน

นอกจากนี้ อุทัย คุลยเกษม (2542, หน้า 28) ได้กล่าวว่า เมื่อเด็กได้เรียนจากตำราเท่านั้น แล้วเราจะคาดหวังให้เขาเป็นคนรักหวงแหนธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ และสัตว์ได้อย่างไร ในเมื่อเขาไม่เคยสัมผัสและซาบซึ้งว่าธรรมชาติมีคุณค่าต่อชีวิตเขาอย่างไร ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาให้เหมาะสมกับท้องถิ่น สอดคล้องกับแนวดำเนินการของหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งกำหนดแนวดำเนินการที่เกี่ยวกับท้องถิ่นไว้อย่างชัดเจนว่า ให้สถานศึกษาจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น รวมทั้งเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ดังกล่าว หลักสูตรจึงได้กำหนดส่วนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นไว้ดังนี้ (กรมวิชาการ, 2539ก, หน้า 1)

1. กำหนดให้เรียนเนื้อหาซึ่งเกี่ยวข้องกับท้องถิ่นโดยตรง โดยเนื้อหาที่กำหนดให้เรียนนี้อาจจัดเป็นหน่วยหรือรายวิชาโดยเฉพาะ หรืออาจแทรกอยู่ในเนื้อหาเรื่องอื่น ๆ ก็ได้

2. เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนได้รู้จัก เข้าใจท้องถิ่นของตนเอง ย่อมจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความผูกพัน ความหวงแหน และความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และพัฒนาท้องถิ่นของตนต่อไป

ปัจจุบันรูปแบบการสอนมีลักษณะต่างคนต่างสอน การแยกสอนเป็นรายวิชา ทั้ง ๆ ที่เนื้อหาวิชาสามารถนำมาบูรณาการกันได้ ดังที่ บันลือ พฤกษ์วัน (2531, หน้า 112-113) กล่าวว่า การจัดเนื้อหาวิชาที่แยกสอนโดยเด็ดขาด ย่อมไม่บังเกิดผลต่อการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันมากนัก ถ้ายังจัดการเรียนการสอนแยกวิชาโดยโดดเดี่ยว ไม่เอื้อต่อกัน ไม่มีจุดหมายร่วมกันด้วยแล้ว ย่อมเป็นการยากที่จะมุ่งใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้ จึงทำให้มองเห็นว่าเราน่าจะจัดเนื้อหาอย่างที่เราเรียกว่า หน่วยบูรณาการทางการสอนขึ้น เพื่อมุ่งผลทางการเรียนการสอน อันจะนำไปสู่การใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ สุมิตร คุณานุกร (2520, หน้า 42) กล่าวว่า หน่วยบูรณาการยังช่วยสะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นจริงของการใช้ความรู้ในชีวิตประจำวันอีกด้วย ในชีวิตจริงนั้นเด็กมองเห็นโลกในภาพพจน์ที่บูรณาการ เด็กมิได้เห็นชีวิตหรือปัญหาชีวิต ปัญหาสังคม หรือปรากฏการณ์รอบตัวที่เกิดขึ้นจากสาเหตุเดียวหรือที่จะเข้าใจได้ด้วยอาศัยความรู้จากวิชาใดวิชาหนึ่งเท่านั้น แต่เด็กเข้าใจในสิ่งเหล่านี้ได้โดยอาศัยความรู้จากหลาย ๆ วิชา นำมาผนวก ผสมผสาน สัมพันธ์กันภายในตนเองแล้วจึงออกมาในรูปของความสามารที่จะเข้าใจปรากฏการณ์เหล่านั้นได้

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 เป็นตัวอย่างหลักสูตรแบบบูรณาการเนื้อหาวิชาต่าง ๆ จัดเป็นมวลประสบการณ์ไว้ในหลักสูตรโดยมีองค์ประกอบและรูปแบบสมบูรณในตัวเอง เป็นการศึกษาที่มุ่งมั่นให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต (พิศมัย ถิณะแก้ว, ม.ป.ป., หน้า 21) นอกจากนี้ สุมิตร คุณานุกร (2520, หน้า 46) กล่าวว่า หลักสูตรระดับประถมศึกษานั้น มีโอกาสที่จะจัดหลักสูตรแบบบูรณาการได้มากกว่าระดับมัธยมศึกษา และอุดมศึกษามาก ทั้งนี้เพราะในระดับประถมศึกษายังไม่จำเป็นต้องเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการของผู้เรียน แต่เน้นการพัฒนาและการปูพื้นฐานทางด้านความคิดรวบยอดและหลักการเบื้องต้นของชีวิตมากกว่า

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) บรรจุเรื่อง สิ่งแวดล้อมไว้ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 หน่วยที่ 3 สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา โดยเฉพาะหน่วยย่อยที่ 2 สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ แต่ทว่าเนื้อหาจะกล่าวถึงแต่เรื่องป่าไม้ไว้อย่างกว้าง ๆ ไม่ได้ระบุถึงรายละเอียดอื่น ๆ มากนัก รวมทั้งไม่มีการกล่าวถึงป่าชายเลนเอาไว้ด้วยเลย ทั้ง ๆ ที่ปัจจุบันป่าชายเลนในเมืองไทยกำลังถูกทำลายจนเกิดความเสียหายอย่างมากมาจากฝีมือของคนไทยเราเอง (ฉัฐพร ไกรเทพ, 2536, หน้า คำนำ)

บ้านแหลมมะขามเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนเกาะเล็ก ๆ ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอเสีเกา จังหวัดตรัง ประชากรทั้งหมดเป็นชาวไทยมุสลิม ในอดีตบ้านแหลมมะขามเป็นหมู่บ้านที่อุดมไปด้วยทรัพยากรมากมายทั้งป่าชายเลน ป่าบก สัตว์ป่า สัตว์น้ำต่าง ๆ โดยเฉพาะป่าชายเลนซึ่งจัดเป็นทรัพยากรที่สำคัญของหมู่บ้าน เป็นแหล่งไม้ใช้สอย แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ และแหล่งทรัพยากรประมงที่สำคัญ เมื่อรัฐบาลเปิดให้สัมปทานไม้ในป่าชายเลนนายทุนผู้ได้รับสัมปทานก็เข้ามาจับจองโค่นป่าชายเลนบริเวณรอบ ๆ บ้านแหลมมะขามและย่านใกล้เคียง พร้อมกับได้ตั้งโรงเผาถ่านขนาดใหญ่ถึง 2 แห่งในหมู่บ้าน ไม้จากป่าชายเลนต้นแล้วต้นเล่าถูกลำเลียงเข้าสู่เตาเผา ทำให้ป่าเสื่อมโทรมลงมาก เมื่อป่าชายเลนถูกทำลาย สัตว์น้ำต่าง ๆ ก็ไม่มีที่อยู่อาศัย แหล่งเพาะพันธุ์ถูกทำลาย การทำประมงชายฝั่งเริ่มได้รับผลกระทบเพราะจับสัตว์น้ำได้น้อยลง ความคิดเรื่องการฟื้นฟูป่าชายเลนจึงเริ่มเกิดขึ้น โดยองค์กรชาวบ้านร่วมมือกับสมาคมหยาดฝนในการฟื้นฟูป่าชายเลน และร่วมกันทำกิจกรรมในด้านต่าง ๆ เช่น การปลูกป่าชายเลน การปลูกหญ้าทะเล การอนุรักษ์เต่าทะเล และการวางแผนวางปะการังเทียม ตลอดจนการจัดตั้งป่าชายเลนชุมชน เมื่อกิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์ทะเลก็กลับคืนสู่ท้องทะเลอ่าวเสีเกาตอนเหนืออีกครั้ง (สมาคมหยาดฝน, ม.ป.ป. และมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2537, หน้า 99-103)

แม้ว่าจะมีการตื่นตัวในเรื่องการจัดการป้าชายเลนโดยชุมชน แต่สิ่งที่ขาดไปคือ การจัดการศึกษาเรื่องป้าชายเลนให้นักเรียน และการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับโรงเรียน ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันเกี่ยวกับป้าชายเลน ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนมีจิตสำนึกต่อป้าชายเลน และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตน จึงควรจัดให้มีการศึกษาเรื่องป้าชายเลนแก่นักเรียนอย่างจริงจัง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการพัฒนาหน่วยบูรณาการการเรียนการสอน เรื่อง ป้าชายเลน ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ เห็นคุณค่าและความสำคัญของป้าชายเลน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น ตลอดจนเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และหวงแหนป้าชายเลน โดยจัดเนื้อหาในการเรียนรู้ของนักเรียนมาบูรณาการเข้าด้วยกันทุกกลุ่มประสบการณ์ คำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ซึ่งจะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหน่วยบูรณาการการเรียนการสอน เรื่อง ป้าชายเลน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นบ้านแหลมมะขาม อำเภอเสีเกา จังหวัดตรัง
2. เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจและจิตสำนึกของนักเรียนเกี่ยวกับป้าชายเลนก่อนและหลังเรียน โดยใช้หน่วยบูรณาการการเรียนการสอน
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่เรียน โดยใช้หน่วยบูรณาการการเรียนการสอน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2543 โรงเรียนบ้านแหลมมะขาม สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเสีเกา จังหวัดตรัง จำนวน 11 คน

2. เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

เนื้อหาที่ใช้ในการทดลองในครั้งนี้ เป็นเนื้อหาเรื่องป้าชายเลนโดยนำมาบูรณาการ 5 กลุ่มประสบการณ์ ได้แก่ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โดยยึดกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเป็นแกนหลัก

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรต้น คือ การสอนโดยใช้หน่วยบูรณาการการเรียนการสอนเรื่องป้าชายเลน

ตัวแปรตาม คือ ความรู้ความเข้าใจ จิตสำนึกเกี่ยวกับป้าชายเลนและความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนโดยใช้หน่วยบูรณาการการเรียนการสอน

นิยามศัพท์เฉพาะ

หน่วยบูรณาการการเรียนการสอน หมายถึง แผนการสอนเรื่องป้าชายเลนที่บูรณาการเนื้อหาจาก 5 กลุ่มประสบการณ์ โดยให้กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต หน่วยที่ 3 สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา หน่วยย่อยที่ 2 สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เป็นแกนหลัก แล้วนำภาษาไทย คณิตศาสตร์ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ และภาษาอังกฤษมาบูรณาการ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ประกอบด้วย สาระสำคัญ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล

ป้าชายเลน หมายถึง ป้าชายเลนชุมชนบ้านแหลมมะขาม หมู่ที่ 5 ตำบลเขาไม้แก้ว อำเภอสีเกา จังหวัดตรัง

จิตสำนึกเกี่ยวกับป้าชายเลน หมายถึง ความรู้สึกตระหนัก รัก ห่วงเห่น เห็นความสำคัญและความจำเป็นในการอนุรักษ์ป้าชายเลน

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป้าชายเลน หมายถึง คะแนนที่ได้จากการทดสอบด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องป้าชายเลน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียน หมายถึง ความคิดเห็นของนักเรียนที่เรียนโดยใช้หน่วยบูรณาการการเรียนการสอนเรื่องป้าชายเลนที่มีต่อเนื้อหาของหน่วยบูรณาการการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และผลที่ได้รับจากการเรียน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1. ได้หน่วยบูรณาการการเรียนการสอนเรื่องป้าชายเลน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอนต่อไป
2. เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น